

Yliopistokirjastojen kokoelmien tietokartta

16.4.04 - 15.4.2005

Yliopistokirjastojen kokoelmien tietokartta –hanke

http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/tietokartta_hankesuunnittelu.htm

YLIOPISTOKIRJASTOJEN KOKOELMIEN TIETOKARTTA	1
TIIVISTELMÄ	3
1. MIKÄ ON TIETOKARTTA?	4
1.1. Tietokartan tavoite	4
1.1.1. Resurssit ja osallistajat	4
1.1.2. Yhdyshenkilöverkosto ja tiedotus	5
1.3. Tietokarttahankkeen osa-alueet	6
1.3.1. Hankkeen sisältö	6
1.3.2. Hankkeen vaiheistus	6
2. KOKOELMIEN KARTOITUS	8
2.1. Kokoelmien pilottitutkimukset 2004	8
2.1.1. Filosofia	8
2.1.2. Markkinointi	9
2.1.3. Informaatiotutkimus	9
2.1.4. Eläintiede	9
3. KUVAILU JA SISÄLLÖNKUVAILU	10
3.1. Tietokartan aihealueryhmät	10
3.2. Kokoelmien sisällönkuvailu	11
3.3. Formaatin kentät	11
4. KOKOELMIEN KARTOITUKSEN JA KUVAILUN OHJEET	18
4.1. Kvantitatiivinen kartoitus	22
4.1.1. Yleiskokoelmien kvantitatiivinen kartoitus	22
4.1.2. Erikoiskokoelmat	24
4.2. Kokoelmien kuvailu	25
5. KOKOELMIEN ARVIOINTI	25
6. KÄYTTÖLIITTYMÄ	26
7. KOKOELMAPOLIITTISET TAVOITTEET	27
7.1. Tietokartan aihealueryhmän numerokoodi	27
7.2. Hankintayhteistyö	29
LIITTEET	29
VERKKOLÄHTEET	30
KIRJALLISUUTTA	30

Tiivistelmä

Opetusministeriön tukema *Yliopistokirjastojen kokoelmien tietokartta* –hanke alkoi vuonna 2003 *Yliopistokirjastojen neuvoston työvaliokunnan* käynnistämänä. Hanke on lähtöisin Yliopistokirjastojen verkoston vuosien 2003-2007 strategiassa mainitusta tavoitteesta panostaa aineistojen saatavuuden ja kattavuuden parantamiseen. Kirjastojen pyrkimys käyttää rajallisia resursseja tehokkaasti lisää tarvetta tehdä yhteistyötä aineistojen hankinnassa ja välityksessä.

Tietokarttahankkeen tavoitteena on kuvailla yliopistokirjastojen aineistotarjonta aiheenmukaisina kokoelmina. Aineistolla tarkoitetaan sekä perinteisiä kokoelmia että digitoituja, lisensoituja, itse tuotettuja tai vapaasti saatavilla olevia verkkoaineiston kokoelmia. Hankkeen tuloksena syntyy kokoelmien kuvailutiedot sisältävä tietokanta, jonka tarkoituksena on palvella sekä asiakkaita että kirjastoja. Tietokartan käyttöliittymän kautta kokoelmia voi etsiä aiheenmukaisesti selaamalla tai tekemällä tiedonhakuja sisältöä kuvaavia termejä tai luokituksia käyttäen. Tarkoitus on, että tietokartta kertoo, missä kirjastoissa ovat tietyn aiheen parhaat kokoelmat ja kääntäen, mitkä ovat kirjastojen kokoelmien vahvuusalueet.

Kokoelmien kuvailuun sisältyvät myös kokoelmien määrälliset ja ajalliset ulottuvuudet. Kesällä 2004 yliopistokirjastoissa tehtiin filosofian, markkinoinnin, informaatiotutkimuksen ja eläintieteen pilottitutkimuksia, joissa selvitettiin kokoelmien ikä- ja kielijakauma. Varsinaisia kokoelmien määrällisiä kartoituksia aletaan tehdä vuonna 2005. Pilottitutkimuksista saadun kokemuksen perusteella on avattu kokoelman käsitettä ja laadittu määrällisiä kartoituksia varten ohje.

Kokoelmien sisällönkuvailuun käytettäväksi valitut luokitusjärjestelmät ja asiasanastot on ryhmitelty suositeltaviin ja sallittuihin. Sisällönkuvailuun käytettäväksi luokitusjärjestelmäksi suositellaan *Fennican UDK*:a kirja-aineistolle sekä asiasanastoiksi *Yleistä suomalaista asiasanastoa (YSA)* ja *Allmän tesaurus på svenska (Allärs)*. Tietokartan kokoelmien aihealueoryhmät on saatu määriteltyä. Tietokartan aihealueoryhmät perustuvat Yleisen suomalaisen asiasanaston alanmukaisiin ryhmiin, joiden sisältöä on täsmennetty, ja paikoitellen on muodostettu uusia ryhmiä kirjastojen ehdotusten pohjalta. - Kokoelmien arviointimenetelmien valinta on vasta alussa. Kokoelmia on evaluoitu toistaiseksi vain määrällisesti pilottitutkimuksissa.

Tietokartassa on pyritty hyödyntämään valmiita välineitä ja muuhun tarkoitukseen hankittuja ohjelmistoja. Tietokartassa käytettävää kokoelmien kuvailuformaattia on laadittu samanaikaisesti kansainvälisen *Dublin Core Collection Description Application Profile* –formaatin kanssa, jolloin molemmat ovat hyödyttäneet toisiaan. Formaatin kenttien käytöstä on laadittu luettelointiohjeet. Kuvailut toteutetaan niin, että ne ovat kansainvälisesti vaihtokelpoisia, mikäli kirjastot laativat kokoelmien tiivistelmät myös englanninkielisinä. Sekä formaatti että ohjeet ovat hankkeen verkkosivuilla ja molempia päivitetään. Kokoelmien kuvailua on testattu tallentamalla koekuvailuja hankkeen sivuilla olevalle tallennusalueen luonnokselle. Tallennusalueen lopullinen muoto kehitetään digitaalisen aineiston hallintajärjestelmän *ENCompassin* välineitä hyödyntäen. Kuvailujen säilytys- ja käyttöpaikaksi on valittu *Doria*-dokumenttiarkisto. Tietokartan käyttöliittymä tehdään Doriaan. Käyttöliittymän sisältöä ja ulkoasua on suunniteltu alustavasti.

Jotta tulevaisuudessa eri aihealueiden kartuntatiedot saataisiin koneellisesti, samalla tavalla ja yhteismitallisesti kaikista kirjastokokoelmista, tavoitteena on, että tietokartan aihealueoryhmien numerokoodoja eli aihealuekoodoja ryhdyttäisiin tallentamaan yksittäisten dokumenttien luettelointitietueisiin kirjastotietokantoihin mahdollisimman monessa yliopistokirjastossa. Mitä useampi kirjasto ryhtyy tallentamaan aihealuekoodoja, sitä kattavammin voidaan seurata valtakunnallisesti kokoelmien kehitystä.

1. Mikä on tietokartta?

1.1. Tietokartan tavoite

Yliopistokirjastojen verkoston strategiassa vuosiksi 2003-2007¹ yhteistyön painopisteeksi on asetettu aineiston saatavuuden ja kattavuuden parantaminen. *Yliopistokirjastojen kokoelmien tietokartta -hanke*² osaltaan toteuttaa tätä tavoitetta.

Tietokartassa kirjastojen tarjoamat aineistot hahmottuvat yhdeksi kokonaisuudeksi, joka koostuu painetuista kokoelmista, lisensoidusta aineistosta, digitoidusta aineistosta ja valikoidusta vapaasta verkkoaineistosta. Aineistot nähdään kansallisena resurssina, joka on joustavasti tutkijoiden, opettajien ja opiskelijoiden käytettävissä. Kokoelmien kartoituksen ja arvioinnin avulla saadaan kokonaiskuva aineistotarjonnan vahvuuksista ja heikkouksista sekä tunnistetaan aihealoittain hyvät tietoresurssit ja -aineistot. Tietokartan perusteella kirjastot voivat sopia yhteistyöstä kokoelmien kehittämisessä ja sijoittelussa. Aineistohankinnan sisällöllisen kuvailun avulla saadaan tietoa kokoelmien kartunnan painopisteistä ja uusista aihealueista. Hankintoja voidaan profiloida nykyistä selkeämmin, sillä tietokartta antaa välineitä hankintojen parempaan koordinointiin ja aineiston välitykseen. Kirjastot hyödyntävät tietokarttaa kokoelmiensa arvioimisessa ja kehittämisessä. Pidemmällä aikavälillä se parantaa kokoelmien kattavuutta ja valtakunnallista saatavuutta.

Tietokartan tarkoituksena on myös hyödyttää kirjastojen asiakkaita helpottamalla aineistojen löytyvyyttä. Aihealakohtainen ryhmittely ja hakujärjestelmä auttavat tiedontarvitsijaa löytämään ne oman tiedontarpeensa kannalta keskeiset tietoaineistot, joihin tiedonhaku kannattaa kohdentaa. Tietokartta tukee kokoelmien valtakunnallista yhteiskäyttöä.

Yliopistokirjastojen kokoelmien tietokartta -hanke palvelee myös tietämyksen siirtoa kirjastoissa: kokoelmien kuvailun ja evaluoinnin avulla voidaan jakaa pitkän työuran tehneille kertynyttä kokoelmatuntemusta uusille työntekijöille.

Yliopistokirjastojen lisäksi tietokarttaan on mahdollista sisällyttää myös erikoiskirjastojen ja muiden kirjastojen aineistoja.³

1.1.1. Resurssit ja osallistujat

Opetusministeriö on rahoittanut Yliopistokirjastojen kokoelmien tietokartta -hanketta vuosina 2003 ja 2004 yhteensä 50.000 €lla. Kuluvalla vuodelle Opetusministeriön myöntämä 40.000 €n avustus käytetään vuoden 2005 aikana.

Vuosina 2003 ja 2004 Oulun yliopiston kirjasto on tukenut hanketta tarjoamalla hankkeen hallinnointipalvelut ja Tampereen yliopiston kirjasto tarjoamalla tilat ja laitteet suunnittelijan käyttöön. Kuluvana vuonna hanketta on hallinnoinut pääasiallisesti Tampereen yliopiston kirjasto.

Hanketta koordinoi *Yliopistokirjastojen neuvoston työvaliokunnan* nimeämä ohjausryhmä, johon kuuluvat kirjastonjohtaja *Vuokko Palonen* (pj.) Vaasan tiedekirjasto Tritoniasta, erikoissuunnittelija *Anneli Ahtola* Tampereen yliopiston kirjastosta, sovellussuunnittelija *Esa-Pekka Keskitalo* Helsingin yliopiston kirjastosta, professori *Sara von Ungern-Sternberg* Åbo Akademista, kirjastonjohtaja *Pentti Vattulainen* Varastokirjastosta ja kirjastonhoitaja *Raine Wilén* Helsingin yliopiston kirjastosta sekä asiantuntijoina pääsuunnittelija *Ari Rouvari* Helsingin yliopiston kirjastosta, kehittämisspäällikkö *Juha Hakala* Helsingin yliopiston kirjastosta ja Yliopistokirjastojen neuvoston sihteeri suunnittelija *Irma Reijonen* Helsingin yliopiston kirjastosta. Hankkeen suunnittelijana toimii informaatikko *Merja Hyödynmaa*

¹ http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/Verkoston_strategia.htm

² http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/tietokartta_hankesuunnittelu.htm

³ <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/Tietokartta/TietokarttanHankesuunnitelma2005-02-03.pdf>

Tampereen yliopiston kirjastosta. Ohjausryhmä konsultoi ja kutsuu kokouksiinsa muita asiantuntijoita tarpeen mukaan. Ohjausryhmä on kokoontunut kuusi kertaa ajanjaksona 16.4.04 - 15.4.05.

Hankkeen ohjausryhmän työpanos on ollut huomattava. Ohjausryhmän jäsenet ovat kukin tahollaan, myös pienryhminä, valmistelleet tietokarttaan liittyviä osioita kuten formaattia ja aihealueyhmäjaottelua sekä ottaneet kantaa erilaisiin ehdotuksiin ja luonnoksiin. Ohjausryhmän jäsenet ovat lisäksi edistäneet hanketta kirjoittamalla artikkeleita asiantuntemusalueiltaan ja pitämällä esitelmiä mm. yhdyshenkilöille järjestetyissä tilaisuuksissa.

Kansalliskirjaston asiantuntijat ovat valmistelleet tietokartan tallennusalueita, kuvailujen säilytyspaikkaa ja keskitettyä käyttöliittymää. He ovat myös osallistuneet asiantuntemuksellaan menetelmien kehittämiseen ja panostaneet erityisesti kokoelmien kuvailujen vaihdettavuuden varmistamiseen. Kansalliskirjastosta on osallistuttu kansainväliseen standardointityöhön sekä kokoelmien kuvailujen formaatin että kokoelmatunnusten suhteen. Hankkeen web-sivuja on myös hallinnoitu ja ylläpidetty Kansalliskirjastossa.

Hankkeeseen osallistuvat kaikki yliopistokirjastot, Kansalliskirjasto ja Varastokirjasto. Tutkimuslaitoskirjastot ja muut kirjastot voivat tulla mukaan ja kuvailla aineistojaan tietokarttaan, kun välineet ja ohjeet ovat valmiit.

1.1.2. Yhdyshenkilöverkosto ja tiedotus

Yliopistokirjastot ja Varastokirjasto ovat nimenneet kukin oman yhdyshenkilön tietokarttahankkeeseen. Yhdyshenkilöverkosto on kattava, yhteensä 33 yhdyshenkilöä, joista osa on jo ehtinyt vaihtua. Yhdyshenkilöillä, ohjausryhmällä ja suunnittelijalla on yhteisenä viestintävälineenä *tieto-kartta* –sähköpostilista.

Ohjausryhmän kokouksista laaditun muistion pohjalta tehdään tiedote, joka lähetetään yhdyshenkilöille ja kirjastojen johtajille. Tiedote tulee myös hankkeen sivuille, joilla on vapaasti luettavissa tietokarttaa koskevat ajankohtaiset asiat. Ajanjaksolta 16.4.04 - 15.4.05 on luettavissa neljä tiedotetta.

Yhdyshenkilöille on järjestetty kaksi tapaamista. Tampereella 31.8.04 pidetyssä tilaisuudessa kerrottiin hankkeen etenemisestä, esiteltiin kokoelmien kuvailuformaatin luonnos ja pilottitutkimusten tulokset. Yhdyshenkilöt kertoivat lisäksi kokemuksiaan pilottitutkimusten tekemisestä. Tilaisuudessa alustettiin myös kokoelmien laadullisesta arvioinnista. Helsingissä 9.12.04 järjestetyssä tilaisuudessa avattiin kokoelman käsitettä ja ohjeistettiin määrällisiä kartoituksia. Tilaisuudessa käytiin läpi myös formaattia ja tutustuttiin kuvailujen tallennusalueista. Lisäksi keskusteltiin tietokartan aihealueista. Yhdyshenkilöt tekivät kysymyksiä ja esittivät pohdittaviksi mahdollisia ongelmakohtia.

Tietokarttahanketta on esitelty kahdesti Yliopistokirjastojen neuvostolle. Tämän lisäksi hankkeesta on kerrottu Kansalliskirjaston järjestämässä *Kirjastoverkkoseminaarissa 12.5.04*, *Varastokirjaston syysseminaarissa 21.9.04* ja *Erikoiskirjastojen teemapäivänä 3.2.05*. Useita hanketta koskevia artikkeleita on myös julkaistu.

Yhdyshenkilöiden ydintehtävä on ollut välittää oman kirjastonsa näkemyksiä hankkeen ohjausryhmän ja suunnittelijan tietoon sekä tiedottaa tietokartan tilanteesta omassa kirjastossaan. Yhdyshenkilöt ovat myös konkreettisesti edistäneet hanketta mm. tarkistamalla oman kirjastonsa erikoiskokoelmia koskevat tiedot ja ottamalla kantaa tietokartan monivaiheiseen aihealuejaotteluun kuten jo mainittiin aiemmassa raportissa 15.4.04⁴.

Kesällä 2004 yhdyshenkilöt käynnistivät / toteuttivat pilottikartoitukset oman kirjastonsa kokoelmista. Pilottitutkimusten perusteella ohjausryhmä perusti määrällisiä kartoituksia ohjeistamaan pienryhmän, johon kuului suunnittelijan lisäksi kirjastojen yhdyshenkilöistä Anneli Ahtola Tampereen yliopiston kirjastosta, Arja Valta Tampereen teknillisen yliopiston

⁴ Hyödynmaa, Merja (2004) *Yliopistokirjastojen kokoelmien tietokartta: tilannekatsaus 15.4.04*. (Opetusministeriöön lähetetty julkaisematon raportti)

kirjastosta ja *Mirja Raivio* Lapin yliopiston kirjastosta. Pienryhmä laati kokoelmien kartoituksessa käytettävistä hakutavoista ohjeen, jota on työstetty edelleen. Yhdyshenkilöt ovat aktiivisesti osallistuneet tietokartan aihealuejaottelun kehittämiseen, viimeisimmäksi *Yleisen suomalaisen asiasanaston*⁵ alanmukaisten ryhmien muokkaamiseen tietokarttaan sopiviksi.

Yhdyshenkilöiden rooli korostuu hankkeen edetessä ja toiminnan painopisteen siirtyessä kirjastoihin, kun kirjastot alkavat kartoittaa aihealueryhmittäin kokoelmiaan ja kuvailla niitä tietokartan tallennusalueelle. Kirjastoista ja yhdyshenkilöiltä tuleva kartoitus- ja kuvailukokemus on ensiarvoisen tärkeää tietokartan välineiden kehittämiseksi.

1.3. Tietokarttahankkeen osa-alueet

1.3.1. Hankkeen sisältö

Tietokartassa hyödynnetään mahdollisimman pitkälle digitaalisen aineiston hallintajärjestelmää *ENCompass* ja kansallisen tiedonhakuportaalin ohjelmistoa *Metalib*.

Hanke koostuu seuraavista osista:

- Kokoelmien kuvailu tietokartaksi
 - tunnistetiedot, formaatti ja kuvailuohjeet
 - monikielisyys
 - kokoelmien aihealueiden ryhmittely ja sisällönkuvailu (asiasanastot + luokat)
 - aineiston saatavuus ja käyttöoikeuksien hallinta
- Hankintaprofiilien kuvailu
- Erikoiskokoelmien kuvailu
- Kokoelmien evaluointi
 - evaluointimenetelmien ja välineiden valinta
 - kokoelmien sisällön evaluointi aihealueryhmittäin (ikä- ja kielijakaumat, kattavuus)

1.3.2. Hankkeen vaiheistus

- Alustava hankesuunnitelma tehtiin vuonna 2003 ja käynnistettiin hanke.
- Rahoitusta haettiin vuonna 2003 ja rahoituksen varmistuttua palkattiin suunnittelija.

Kokoelmien kartoitus

- Yleiskartoitus yliopistokirjastojen yleiskokoelmista ja erikoiskokoelmista kirjastojen kotisivujen sisältämien tietojen pohjalta valmistui vuonna 2003.
- Tietokarttaan kuvailtavien kokoelmien valinnan ohjeistus valmistui vuonna 2004.
 - Kokoelmien valinnan kriteereiksi kirjattiin aineiston saatavuus ja käytettävyys sekä tiedon pysyvyys verkkoaineiston osalta.
 - Kokoelmia ei priorisoida sen perusteella, onko kyseessä yleiskokoelma vai erikoiskokoelma. Kuvailtaviksi kokoelmiksi suositellaan valittavan asiakkaille, paikallisesti tai valtakunnallisesti tärkeitä kokoelmat.

⁵ <http://vesa.lib.helsinki.fi/ysa/index.html>

- Määrälliset kartoitukset kirjastojen kokoelmista
 - Yhteisluettelotietokannan käytettävyys määrällisiin kartoituksiin selvitettiin ja todettiin sopimattomaksi vuoden 2004 alussa.
 - Pilottitutkimukset toteutettiin kirjastoissa kesällä 2004. Vapaaehtoiset kirjastot kartoittivat neljän tieteenalan ja niiden osa-alueiden kokoelmansa määrällisesti eli selvittivät nimekkeiden ikä- ja kielijakauman. (Ks. 2.1. *Kokoelmien pilottitutkimukset 2004.*)
 - Pilottitutkimuksista saatujen kokemusten perusteella laaditut määrällisten kartoitusten ohjeet valmistuivat vuosien 2004 ja 2005 vaihteessa. Ohjeet koskevat mm. aineiston ikä- ja kielijakaamaa sekä aihealuryhmiä. Ohjeita päivitetään tarvittaessa.
 - Varsinaiset määrälliset kartoitukset kirjastojen kokoelmista alkavat vuoden 2005 aikana.

Kokoelmien kuvailu ja kuvailuvälineet

- Tietokartan kokoelmien aihealueiden määrittely valmistui vuoden 2005 alussa.
- Suositus kuvailussa käytettäviksi asiasanastoiksi ja luokitusjärjestelmiksi valmistui vuonna 2004. (Ks. 3.2. *Kokoelmien sisällönkuvailu.*)
- Kokoelmien kuvailuformaatti ja kuvailun ohjeistus toteutettiin vuonna 2004. Molempia on muutettu vuoden 2005 alussa. Sekä formaattia että kuvailun ohjeistusta sopeutetaan myöhemminkin vastaamaan kansainvälistä kehitystä. (Ks. 3.3. *Formaatin kentät.*)
- Kokoelmien kuvailujen alustava tallennusalusta laadittiin ja saatiin verkkoon vuonna 2004. Tallennusta ohjeistettiin ja ohjeet saatiin verkkoon vuoden 2005 alussa. Sekä tallennusalustaa että ohjeistusta kehitetään edelleen.
- Kirjastojen kokoelmatietojen tallennusta on kokeiltu vuoden 2005 alkupuolella.
- Kokoelmia aletaan kuvailla käytettävissä olevin tiedoin tietokartaksi vuoden 2005 aikana. Kuvailuja täydennetään ja kokoelmien kuvailu jatkuu vuoden 2006 jälkeenkin.

Kokoelmien arviointi

- Kokoelmien arviointimenetelmiä selvitetään ja arviointimenetelmät pyritään valitsemaan vuoden 2005 loppuun mennessä.
- Valittuja arviointimenetelmiä ohjeistetaan vuonna 2006.
- Kokoelmien arviointihankkeita aletaan tehdä kirjastoissa vuoden 2006 aikana.
- Kokoelmia arvioidaan ja tietokartan kuvailutietojen täydennetään vuoden 2006 jälkeenkin.

Palvelu

- Tietokartan käyttöliittymän valinta sekä käyttöliittymän sisällön ja ulkoasun suunnittelu on aloitettu. Käyttöliittymä pyritään saamaan testauskuntoon vuoden 2005 aikana.
- Tietokartan käyttöliittymää pyritään testaamaan pilottikuvailutiedoilla vuoden 2005 loppuun mennessä.
- Asiakkaan henkilökohtaista, profiloitavaa tietokarttaa aletaan kehittää aikaisintaan vuonna 2006.

2. Kokoelmien kartoitus

2.1. Kokoelmien pilottitutkimukset 2004

Pilottitutkimukset olivat kvantitatiivinen lähestymistapa yliopistokirjastojen kokoelmiin. Etsittiin kokoelmien painopistealueita. Kirjastot päättivät itse ne organisatoriset kokonaisuudet, joiden aineistoja kartoittivat. Yhdyshenkilöt saivat ohjeet (ks. liite 1) ja valmiit taulukkopohjat (nimekemääriä, %-lukuja varten). Pilottitutkimukset toteutettiin kesällä 2004.

(Yksityiskohtaiset taulukot pilottitutkimusten tuloksista on lähetetty Opetusministeriöön marraskuussa 2004.)

Pilottiaihealueita oli neljä: filosofia, markkinointi, informaatiotutkimus ja eläintiede. Määrälliset kartoitukset tarkoittivat kunkin aihealueen nimekkeiden ikä- ja kielijakauman selvittämistä. Ikäjakaumaa varten tarjottiin valmis vuosikategoriajaottelu, kuusi ryhmää. Kielijakaumaa varten kukin kirjasto saattoi valita kartoitettavat kielet.

Kartoituksen kohteena oli perinteinen aineisto (kirjallisuus). Kartoitetun aineiston nimekemäärissä oli kuitenkin vaihtelevasti mukana opinnäytteitä, kurssikirjoja, artikkeleita, kausijulkaisuja, laitosten aineistoa jne. Kirjastojen ilmoittamat nimekemäärät eivät ole vertailukelpoisia keskenään, suuntaa antavia kylläkin.

Saman aiheen nimekkeiden kartoituksessa käytetyt hakusanat ja luokannumerot vaihtelivat. Kirjastoissa on / on ollut käytössä erilaiset sisällönkuvilumenetelmät, myös samassa kirjastossa eri ajanjaksoina. Hakutavat vaihtelivat. Käytettiin sijainti-, luokitus-, sanatai komentohakua sekä näiden yhdistelmiä. Kirjastoissa on erilaiset mahdollisuudet hyödyntää haussa signumeja.

Hakutulokset vaihtelivat myös hakuympäristön mukaan. *WebVoyage*-haku, *CatClient*-haku ja *Access reports* antoivat erilaisia tuloksia. Rajausmahdollisuudet olivat erilaiset eri hakuympäristöissä. *Access*-ohjelman käyttö vaikutti toimivimmalta, sillä siinä on mahdollista karsia tuplat pois ja viedä hakutulokset Exceliin, jossa on helppo lajitella vuoden ja kielen mukaan.

Hakutavalla ja hakuympäristöllä oli vaikutusta haun keston. Hakuihin käytettiin aikaa muutamasta tunnista yhteen työviikkoon. Haun suunnittelu vei aikaa, itse haut oli mahdollista jättää ”pyörimään” taustalle. Hakutulokset (%-luvut) on esitetty kokonaislukujen tarkkuudella, 0,5 pyöristettiin ylöspäin yhdeksi ja 0,4 pyöristettiin alaspäin nollassi.

2.1.1. Filosofia

11 kirjastoa teki pilottitutkimuksen ja neljä kirjastoa kartoitti myös osa-alueittain. Pilottitutkimuksissa ilmoitettujen filosofian nimekkeiden kokonaismäärä vaihteli suuresti (18.479 - 195 nimekettä). Yhdeksän kirjaston filosofian nimekkeistä yli puolet oli julkaistu ennen vuotta 1990 (83%-51%).

Kuudessa kirjastossa oli eniten englanninkielisiä nimekkeitä (63%-36%), neljässä kirjastossa suomenkielisiä (51%-36%) ja yhdessä ruotsinkielisiä (46 %). Viidessä kirjastossa oli toiseksi eniten englanninkielisiä (44%-35%), samoin viidessä kirjastossa saksankielisiä (36%-15%) ja yhdessä suomenkielisiä (25%). Neljässä kirjastossa oli kolmanneksi eniten ruotsinkielisiä nimekkeitä (20%-7%), kolmessa kirjastossa suomenkielisiä (13%-11%) ja yhdessä kirjastossa saksankielisiä (16%).

Asiasanakyselyissä käytettiin hakusanoina mm.: *metafysik, metaphysics, metafysiikka, filosofi, philosophy, filosofia*. Pois rajattiin: *aatehist?, yhteiskuntafilosof?, ympäristöfilosof?*
Haussa käytettiin seuraavia udk-lukuja: *udk:1, udk:1(091), udk:11/12, udk:14, udk:16, udk:17*

2.1.2. Markkinointi

Kahdeksan kirjastoa teki pilottitutkimuksen ja yksi kirjasto kartoitti myös osa-alueittain. Pilottitutkimuksissa ilmoitettujen markkinoinnin nimekkeiden kokonaismäärä vaihteli suuresti (6.951 - 259 nimekettä). Kuuden kirjaston markkinoinnin nimekkeistä yli puolet oli julkaistu vuonna 1990 tai sen jälkeen (77%-52%).

Viidessä kirjastossa oli eniten englanninkielisiä nimekkeitä (61%-42%) ja kolmessa kirjastossa suomenkielisiä (53%-50%). Neljässä kirjastossa oli toiseksi eniten suomenkielisiä (46%-34%) ja kolmessa kirjastossa englanninkielisiä (44%-41%). Viidessä kirjastossa oli kolmanneksi eniten ruotsinkielisiä nimekkeitä (19%-3%).

Asiasanakyselyissä käytettiin hakusanoina: *markkino?, maino?, kilpai? marketing, adverti?, compet?, marknadsf?, reklam?, konkur?, markkina?, market?, marknad?* Haussa käytettiin seuraavia udk-lukuja: *udk:658.8?, udk:659?, udk:339.13?, udk:658?, udk:659.1?*

2.1.3. Informaatiotutkimus

Viisi kirjastoa teki pilottitutkimuksen ja kaksi kirjastoa kartoitti myös osa-alueittain. Informaatiotutkimus-aiheen sisältö osoittautui epätasemmiseksi, mikä näkyi tuloksissa. Pilottitutkimuksissa ilmoitettujen informaatiotutkimuksen nimekkeiden kokonaismäärä vaihteli (4.540 - 666 nimekettä). Neljän kirjaston informaatiotutkimuksen nimekkeistä yli puolet oli julkaistu ennen vuotta 1990 (74%-52%). Viisi kirjastoa teki pilottitutkimuksen ja kaksi kirjastoa kartoitti myös osa-alueittain. Pilottitutkimuksissa ilmoitettujen informaatiotutkimuksen nimekkeiden kokonaismäärä vaihteli (4.540 - 666 nimekettä). Neljän kirjaston informaatiotutkimuksen nimekkeistä yli puolet oli julkaistu ennen vuotta 1990 (74%-52%).

Kolmessa kirjastossa neljästä oli eniten englanninkielisiä nimekkeitä (63%-44%). Kolmessa kirjastossa neljästä oli toiseksi eniten suomenkielisiä (43%-17%) ja kolmanneksi eniten ruotsinkielisiä nimekkeitä (15%-5%).

Asiasanakyselyissä käytettiin hakusanoina: *informaatiotutkim?, kirjastotie?, information management, information research, information science, tiedonha?, tietoverk?, asiakirjahall?, informaatiolukutai?, librarianship?, library science, library research, kirjastohistor?*

Haussa käytettiin seuraavia udk-lukuja: *udk:001.8?, udk:002?, udk:02?, udk:651?, udk:004.6?* Osa-alueita haettaessa käytettiin seuraavia udk-lukuja: *udk:002, udk:02, udk:021, udk:022, udk:023, udk: 024, udk:025, udk:026, udk:027, udk:028*

2.1.4. Eläintiede

Kaksi kirjastoa teki pilottitutkimuksen ja yksi kirjasto kartoitti joitain osa-alueita. Pilottitutkimuksissa ilmoitettujen eläintieteen nimekkeiden kokonaismäärät olivat 4.964 ja 456 nimekettä. Molempien kirjastojen eläintieteen nimekkeistä yli puolet oli julkaistu ennen vuotta 1990 (64%-60%).

”Ison kokoelman” kirjastossa oli eniten englanninkielisiä nimekkeitä (49%) ja toiseksi eniten suomenkielisiä (33%). ”Pienen kokoelman” kirjastossa järjestys oli päinvastainen: eniten suomenkielisiä (74%) ja toiseksi eniten englanninkielisiä nimekkeitä (20%).

3. Kuvailu ja sisällönkuvailu

3.1. Tietokartan aihealueoryhmät

Tietokartan aihealuejaottelua on ehditty pohtia pitkään ja perusteellisesti. *Tietokartan aihealueoryhmät*⁶ perustuvat *Yleisen suomalaisen asiasanaston* alanmukaisiin ryhmiin. Ryhmien sisältöä on kuitenkin täsmennetty ja paikoitellen on muodostettu uusia ryhmiä kirjastojen ehdotusten pohjalta. Käyttöliittymää varten ryhmien nimet on käännetty ruotsiksi⁷ ja englanniksi.

00	Monialaiset tai yleisluonteiset
02	Filosofia
04.1	Matematiikka
04.2	Tilastotiede
06	Tähtitiede. Astronomia. Avaruustutkimus
07	Fysiikka
09	Kemia. Biokemia
11.1	Maantiede. Kartografia. Kartoitus. Kartat
11.2	Geodesia. Geologia. Paleontologia
13	Hydrologia
14	Klimatologia. Meteorologia. Ilmatiede
15	Biologia. Mikrobiologia. Kasvitiede. Eläintiede. Perinnöllisyystiede. Genetiikka. Antropologia
18	Luonnonsuojelu. Ympäristönsuojelu. Ympäristö. Jätteet
19	Energia. Polttoaineet
21	Metsätalous. Metsänhoito
22	Maatalous. Maanviljely. Puutarhanhoito. Kotieläintalous
23	Erätalous. Kalastus. Metsästys
24	Ravitsemus. Ravitsemisala. Elintarvikeala. Majoitusala. Kotitalous
26	Tekstiiliteollisuus. Vaatetusteollisuus. Jalkineiteollisuus. Nahkateollisuus. Turkisteollisuus
28	Metsäteollisuus. Massa- ja paperiteollisuus. Paperiteollisuus. Puuteollisuus
30	Kemianteollisuus. Keraaminen teollisuus. Lasiteollisuus. Muoviteollisuus. Kumiteollisuus
32	Kaivosteollisuus. Kaivannaisteollisuus
34	Metalliteollisuus. Metallurgia. Konepajateollisuus. Hienomekaaninen teollisuus
37	Rakentaminen. Rakennusteollisuus. Talonrakennus. Maarakennus. Vesirakennus. Tienrakennus
39	Liikenne. Kuljetus. Posti. Pakkausteollisuus
41	Sähkötekniikka. Elektroniikka
43	Tietotekniikka. Tietojenkäsittely
45	Tietoliikennetekniikka. Teletekniikka. Viestintätekniikka. Äänitekniikka
48.1	Lääketiede
48.2	Hammaslääketiede
48.3	Hoitotiede
48.4	Farmasia
48.5	Eläinlääketiede
49	Turvallisuustekniikka. Palotoimi. Pelastustoimi. Tapaturmantorjunta
50	Kansanperinne. Perinnetieteet. Kulttuuriantropologia
51	Arkeologia
52	Historia

⁶ <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/Tietokartta/TietokartanAihealueet22-2-05.pdf>

⁷ <http://altwww.lib.helsinki.fi/~doria/cdc.pl>

53	Uskonto. Teologia. Uskontotiede
55	Psykologia
56	Tiede. Tutkimus
57	Kasvatus. Opetus. Koulutus
60	Sosiologia. Sosiaalipsykologia
61	Väestötiede. Demografia
62	Yhdyskuntasuunnittelu. Aluetiede
65	Valtio-oppi. Poliittikka. Kansainvälinen politiikka
67	Sodankäynti. Sotateknikka. Maanpuolustus. Aseet
69	Oikeus. Lainsäädäntö
71	Hallinto. Julkinen hallinto
73	Sosiaalipolitiikka. Yhteiskuntapolitiikka. Sosiaaliturva. Asuminen
75.1	Kansantalous. Kansainvälinen talous
75.2	Liiketalous. Logistiikka. Markkinointi. Mainonta
78	Työelämä. Työsuojelu
80	Viestintä. Informaatiotutkimus
81	Kirjastot. Arkistot. Tietopalvelu. Museot. Näyttelyt
82	Kustannustoiminta. Julkaisutoiminta. Kirjapainoala
85	Kielitiede. Kielet
87	Kirjallisuudentutkimus. Kaunokirjallisuus
89	Musiikki
90	Taide. Taidehistoria
91	Arkkitehtuuri
92	Kuvataide. Maalaustaide. Grafiikka. Kuvanveisto
94	Taideteollisuus. Sisustustaide. Taidekäsityö
95	Teatteri. Tanssi
96	Valokuvaus. Elokuva
97	Liikunta. Urheilu
98	Vapaa-aika. Harrastukset. Matkailu

3.2. Kokoelmien sisällönkuvailu

Kokoelmien sisältöä kuvaillaan tietokartan aihealuryhmiä käyttäen, asiasanoin ja luokituksin. Asiasanoiksi suositellaan Yleisen suomalaisen asiasanaston (YSA) sekä *Allärsin*⁸ termejä. Erikoissanastojen kuten *Musa/Cilla*⁹ ja kansainvälisten sanastojen kuten *MeSH*¹⁰ käyttäminen indeksoinnissa on myös sallittua. Käytettäväksi luokitusjärjestelmäksi suositellaan *Fennican UDK*:a kirja-aineistolle¹¹. Kansainvälisiä luokitusjärjestelmiä kuten *Universal Decimal Classification (UDC)*¹², *Dewey Decimal Classification (DDC)* ja *Library of Congress Classification (LCC)*¹³ on myös mahdollista käyttää.

3.3. Formaatin kentät

Tietokartan kokoelmien kuvailuformaatti¹⁴ ja sen ohjeistus ovat suhteellisen valmiita. Formaatin lopullinen sisältö noudattaa kansainvälisen formaatin *Dublin Core Collection Description* –sovellusprofiiliin¹⁵ kehitystä, sillä kansallisesti on haluttu sitoutua kansainväliseen formaattiin kuvailujen vaihdettavuuden varmistamiseksi.

⁸ <http://vesa.lib.helsinki.fi/allars/index.html>

⁹ <http://vesa.lib.helsinki.fi/musa/index.html>

¹⁰ <http://www.nlm.nih.gov/mesh/MBrowser.html>

¹¹ http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/fennica_udkkaavio.htm

¹² <http://www.adm.hb.se/personal/mb/udk/>

¹³ <http://lcweb.loc.gov/catdir/cpsol/lcco/lcco.html>

(päivirallinen) <http://geography.about.com/library/congress/blc.htm?once=true&>

¹⁴ <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/Tietokartta/Formaatti22-2-05.pdf>

¹⁵ <http://www.ukoln.ac.uk/metadata/dcmi/collection-application-profile/>

Kokoelmatunnus (Collection Identifier)

Tunniste, joka identifioi kuvailtavan kokoelman yksiselitteisesti.

Tietokartan kokoelmatunnus noudattaa kansainvälistä standardia *ISCI*. *ISCI*-tunnus koostuu *ISIL*-tunnuksesta, erotinmerkistä sekä paikallisesta kokoelman tunnuksesta. *ISCI*-tunnuksen enimmäispituus on **32** merkkiä, *ISIL*-tunnuksen **16** merkkiä ja paikallisen kokoelman tunnuksen **15** merkkiä. ESIM. *FI-H3_Osak*, *FI-Vaz_HU1*, *FI-H_Fennica*, *FI-Yk_Kakola*, *FI-Vaz_10*

ISIL-tunnus on kirjastojen ja vastaavien organisaatioiden kansainvälinen standarditunniste. *ISIL*-tunnus muodostuu maatunnuksesta *FI*, väliviivasta sekä kansallisesta kirjastotunnuksesta (ks. http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/linna/LINDA_kstotunn.htm¹⁶). *ISIL*-tunnuksissa ei voi olla kirjaimia *å* ja *ä*. Ne muutetaan *a*-kirjaimeksi. ESIM. *FI-Hs*, *FI-H3*, *FI-Vaz*, *FI-Y*, *FI-A*, *FI-Ah*, *FI-Hmtah*

Erotinmerkki *ISIL*-tunnuksen ja paikallisen kokoelman tunnuksen välillä on alaviiva *_*. [Erotinmerkki saattaa muuttua vielä väliviivaksi - .] ESIM. *FI-H3_Osak*

Kirjastotunnuksen jatkona kullekin erilliselle kokoelmalle annettavan tunnuksen tulee olla ainutkertainen. Kirjasto päättää itse tunnuksista. Paikallinen kokoelman tunnus saa sisältää peruslatinalaisia kirjaimia (ei skandinaavisia merkkejä) sekä numeroita [*a...z*], [*A...Z*], [*0...9*]. Ohjelma tulkitsee isot ja pienet kirjaimet samanarvoisiksi.

Nimi (Title)

Kokoelman nimi.

Joillekin kokoelmille on vahvistettava tai luotava oma nimi. Digitaalisen kokoelman nimi annetaan sellaisena kuin verkossa. Oikeinkirjoituksessa ja välimerkityksessä noudatetaan *Suomalaisia luettelointisääntöjä*. Merkkimäärä on rajoittamaton. ESIM. *Vasa svenska lyceums bibliotek*

Vaihtoehtoinen nimi (Alternative Title)

Kokoelman nimen vaihtoehtoinen tai korvaava muoto.

Toinen nimi, jolla kokoelma tunnetaan, esim. toisenkielinen nimi tai nimen lyhenne. On suositeltavaa kertoa kokoelman nimi myös toisella kotimaisella kielellä. Kansainvälisesti merkittävästä kokoelmasta kerrotaan myös englanninkielinen nimi. Merkkimäärä on rajoittamaton. ESIM. *Vaasan ruotsinkielisen lyseon kirjasto*

Tiivistelmä (Abstract)

Kokoelman sisällön kuvaus.

Tiivistelmän teksti on vapaamuotoinen, mutta sen tulee olla helposti ymmärrettävä. Tiivistelmästä tulee ilmetä kokoelman sisältö, jos kokoelman kuvaukseen ei liity sisällönkuvailua (minimitiedot eli pakolliset tiedot), ja kokoelman hyödyllisyys asiakkaan kannalta.

Tiivistelmässä voi kertoa myös määrällisiä ja kokoelmaan liittyviä muita tietoja, jotka eivät näy muista kentistä. Tiivistelmään voi sisällyttää sellaisia termejä, jotka eivät kuulu sovittuihin sanastoihin. Kansainvälisesti merkittävästä kokoelmasta kerrotaan tiivistelmä myös englanniksi.

ESIM. *Suomen suurin kokonaisuutena säilytetty koulukirjasto sisältää monilla eri kielillä kirjoitettua kaikkien alojen kirjallisuutta 1500-luvulta 1970-luvun alkuun. Kokoelmaan*

sisältyy harvinaiskirjoja, vanhaa kirjallisuutta, tieteellisiä sarjoja, väitöskirjoja, aikakaus- ja sanomalehtiä sekä suuri määrä erilaisia pienpainatteita.

Tekninen tai fyysinen muoto (Physical Characteristics)

Kokoelman tekniset tai fyysiset ominaisuudet.

Fyysinen muoto tarkoittaa materiaalia (esim. mikrokortteja). Tiettyä työkalua (laitteistoa, ohjelmistoa) edellyttävä käyttö mainitaan tässä. (Kokoelma koostuu pelkästään tietyllä tekniikalla tuotetusta aineistosta.)

Tekniset tai fyysiset muodot (pudotusvalikossa): *määrittelemätön / kirjanmuotoisia ml. lehdet / tulosteita / arkkeja / mikromuotoisia äänitteitä yleensä: ääninauhoja, äänikasetteja, äänilevyjä / kuvataallenteita yleensä: filminauhoja, videonauhoja / tiedostoja*

Laajuus (Size)

Kokoelman koko.

Painetuista ym. fyysisistä kokoelmista ilmoitetaan nimekkeiden, niteiden tai hyllymetrien määrä. Vastaavasti verkkokokoelmista ilmoitetaan tiedostojen, tavujen tai dokumenttien määrä. Äänitekokoelmista ilmoitetaan nimekkeiden määrä, säilytysyksikköjen määrä tai äänitteiden kokonaisuus. Kaikista kokoelmista, joita vielä kartutetaan, ilmoitetaan edellä olevien tietojen lisäksi tiedon ilmoittamisvuosi/-päivämäärä.

Laajuuden yksiköt (pudotusvalikossa): *hyllymetriä / nidettä / nimekettä / tiedostoa / tavua / dokumenttia / säilytysyksikköä / tuntia*
ESIM. *n. 50.000 nidettä*

Laajuus ajanjaksoittain

Kokoelman koko ajanjaksoittain esitettynä.

Kokoelman laajuus (ks. laajuus-kenttä) sovituihin ajanjaksoihin ryhmiteltyinä.

Vuosikategoriat ja yksiköt (pudotusvalikossa):

-1899 1900-1949 1950-1959 1960-1969 1970-1979
1980-1989 1990-1994 1995-1999 2000-2004 2005-2009

Kieli (Language)

Kokoelman dokumenttien kieli.

Käytetään silloin kun kokoelma on kokonaan tai pääosin tietynkielistä. Käytetään myös silloin kun kokoelmaan sisältyy harvinaisella kielellä (esim. vietnamin kielellä) kirjoitettua / puhuttua aineistoa niin paljon, että sillä on merkitystä tiedonhakijalle. Sekakielisistä ei mainita kielikoodia. SFS-ISO 639 -standardin mukaiset kielikoodit (pudotusvalikossa). Vrt. MARC-formaatti. ESIM. *rus*

Kieliryhmät (esim. slaavilaiset kielet) ilmoitetaan kielikoodein luettelemalla kaikki kokoelmassa olevat kielet. Kenttää on toistettava.

Kokoelmatyyppi (Type)

Kokoelmatyyppi kertoo kokoelman lajin.

Kokoelman sisällön intellektuaalisen tulkinnan tyyppi. Jaottelu sen mukaan mitä aisteja, tulkinnallisia taitoja käytetään.

Kokoelmatyypit (pudotusvalikossa): *määrittelemätön / data (tietokanta tms.) / kuva yleensä: liikkuva kuva, liikkumaton kuva / vuorovaikutteinen / esine / tietokoneohjelma / ääni / teksti / kartta / nuotti*

Oikeudet (Rights)

Kokoelmaa koskevat oikeudet.

Tekijänoikeudet ilmaistaan tässä.

Käyttöoikeudet ja käytettävyys (Access Rights)

Kokoelman käyttöoikeudet ja käyttöä koskevat rajoitukset.

Käyttöoikeus ja käytön rajoitukset ilmaistaan fraasein (suomeksi, ruotsiksi, englanniksi).

Fraaseja (pudotusvalikossa): *Vapaasti käytettävissä / Lisenssinvarainen käyttö / Vain lukusaliin / Vain erikoisluvalla*

Kartuntatapa (Accrual Method)

Miten hankittu?

Kartuntatapa (pudotusvalikossa): *ostot / lahjoitukset / siirrot / vaihdot / oma tuotanto (myös digitoitu)*

Kartuntatiheys (Accrual Periodicity)

Millä tiheydellä?

Koskee digitaalisia kokoelmia. Ilmoitetaan, jos merkitystä kokoelman käytettävyyden kannalta.

Kartunnan tila (Accrual Policy)

Kokoelman kartunnan tila.

Kartunnan tila (pudotusvalikossa): *jatkuva / päättynyt / täydentyvä / ei tietoa*

Alkuperä ja historia (Custodial History)

Kokoelman omistusoikeuden ja säilytyksen muutokset.

Kokoelman omistusoikeuden, hallinnan ja säilytyksen vaiheet, joilla on merkitystä kokoelman käytettävyyden kannalta.

(Erityinen) kohderyhmä (Audience)

Ryhmä, jolle kokoelma on suunnattu tai jolle se on hyödyllinen.

Vain erityisryhmät mainitaan. ESIM. *lapset*

Logo

Kokoelmaan liittyvä kuva tai logo.

Aihealueet (Subject)

Kokoelman sisällön aiheen kuvaus tietokartan aihealueryhmiä käyttäen.

Kokoelma voi kuulua useampaan kuin yhteen aihealueeseen. Aihealueryhmää *00 Monialaiset* tai *yleisluonteiset* käytetään, jos aihealueita on runsaasti. Tietokartan aihealueet

<http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/Tietokartta/TietokartanAihealueet22-2-05.pdf>⁶

(pudotusvalikossa), myös englanniksi ja ruotsiksi.

Asiasanat (Subject)

Kokoelman sisällön aiheen kuvaus valittuja asiasanastoja käyttäen. Sanastoja:

http://www.lib.helsinki.fi/dublin_core/sfs-aihe.htm¹⁷

http://www.lib.helsinki.fi/cgi-bin/linked_files/classhelp.html¹⁸

<http://www.fsd.uta.fi/tesaurus/tesaurukset.html>¹⁹

Suosittelavat asiasanastot (pudotusvalikossa):

YSA (Yleinen Suomalainen Asiasanasto) <http://vesa.lib.helsinki.fi/ysa/index.html>⁵

Allärs (Allmän tesaurus på svenska) <http://vesa.lib.helsinki.fi/allars/index.html>⁸

Erikoissanastoja (pudotusvalikossa) voi käyttää

MUSA (Musiikin asiasanasto) <http://vesa.lib.helsinki.fi/musa/index.html>⁹

CILLA (Specialtesaurus för musik) <http://vesa.lib.helsinki.fi/musa/index.html>⁹

Kaunokki (Kaunokirjallisuuden asiasanasto)

Bella (Specialtesaurus för skönlitteratur).

Kansainvälisiä asiasanastoja (pudotusvalikossa) voi käyttää.

LCSH (Library of Congress Subject Headings). Erityisesti kansainvälisesti merkittävän kokoelman kuvailuun.

MeSH (Medical Subject Headings) <http://www.nlm.nih.gov/mesh/MBrowser.html>¹⁰

HUOM! Numeeriset ajanilmaukset kenttään Kattavuus: aika!

Luokitus (Subject)

Kokoelman sisällön aiheen kuvaus valittuja luokitusjärjestelmiä käyttäen. Luokituksia:

http://www.lib.helsinki.fi/cgi-bin/linked_files/classhelp.html¹⁸

Suosittelava luokitus (pudotusvalikossa):

Fennican UDK (kirja-aineiston luokituskaavio)

http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/fennica_udkkaavio.htm¹¹

Sallittuja luokituksia (pudotusvalikossa):

UDK (Universella decimalklassifikationen) <http://www.adm.hb.se/personal/mb/udk/>¹²
(termit suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi)

UDC (Universal Decimal Classification) <http://www.udcc.org/outline/outline.htm>²⁰ eli

UDK (Yleinen kymmenluokitus)

DDC (Dewey Decimal Classification)

LCC (Library of Congress Classification) <http://lcweb.loc.gov/catdir/cpsolcco/lcco.html>¹³

(epävirallinen) <http://geography.about.com/library/congress/blcc.htm?once=true&>

ACM Computing Classification System <http://www.acm.org/class/1998/>²¹

AMS (American mathematical Society)

FDC (Forest Decimal Classification)

NLM (National Library of Medicine)

Alueellinen kattavuus (Spatial Coverage)

Paikka tai alue, jota kokoelman dokumenttien sisältö koskee.

Alueellinen kattavuus viittaa fyysiseen alueeseen tai tilaan, joka voidaan määrittellä paikan nimellä. SFS-EN ISO 3166-1-standardin mukaiset maakoodit (pudotusvalikossa). Vrt.

MARC-formaatti.

ESIM. *EU-maat, Pohjoismaat, Venäjän Karjala, de, fi, fr, gb, se, su, us*

Ajallinen kattavuus (Temporal Coverage)

Ajanjakso, jota kokoelman dokumenttien asiasisältö koskee.

Ajallinen kattavuus viittaa aikakauteen, jota dokumenttien sisältö käsittelee, ei siihen milloin dokumentit on julkaistu (tai luotu tai asetettu saataville). Kun on kyse tiettyä aikaa tai ajanjaksoa koskevasta kokoelmasta, ajankohdat (alkamis- ja päättymisaika) erotetaan toisistaan kauttaviivalla (vuosi/vuosi). ESIM. *2001 1970/1989 1890/1916*

HUOM! Aikakauden nimi (sanallisesti) ja tarkka päivämäärä (2000-09-11) ilmoitetaan tiivistelmä- tai asiasanat-kentässä.

Kartunta-aika (Accumulation Date Range)

Ajanjakso, jonka kuluessa kokoelman dokumentit on kerätty.

Ajanjakso, jonka kuluessa tai josta lähtien, kokoelma on kerätty. Jos kokoelma on perustettu 1984, kartunta-aika alkaa vuodesta 1984. Ajan tai ajanjakson merkintätapa kuten edellä. ESIM. *1984/ 1888/1894 1684/1974*

Dokumenttien luomisaika (Contents Date Range)

Ajanjakso, jonka kuluessa dokumentit on tuotettu.

Ilmoitetaan dokumenttien varhaisin ja myöhäisin ilmestymisvuosi / luomisvuosi / käyttöönnäyttämisen vuosi. Ajankohdat erotetaan toisistaan kauttaviivalla (vuosi/vuosi). ESIM. *1960/2004 n. 1500/1974*

TOIMIJAT

Kokoaja (Collector)

Kokoelman kerännyt henkilö tai yhteisö.

Ilmoitetaan tärkeimmät kokoelman luojat ja kokoajat (ks. alkuperä ja historia -kenttä). ESIM. *Oskar Rancken 10.000 nid.*

Omistaja (Owner)

Henkilö tai yhteisö, jolla on kokoelman laillinen omistusoikeus.

Mainitaan, jos muu kuin kirjasto tai kehysorganisaatio (esim. yliopisto).

SIJAINTI JA SAAVUTETTAVUUS

Sijainti (Is Located At)

Fyysisen aineiston sijaintikirjasto ja paikanmerkki kirjastossa.

Sijaintikirjaston nimi ja kokoelman sijoituspaikka ilmoitetaan.

ESIM. *Tritonia, suljettu varasto, 1. kerros*

Saavutettavuus (Is Accessed Via)

Verkkoaineiston osoite Internetissä tai kirjasto, jolla on verkkoaineiston käyttöoikeus.

Verkkoaineiston Internet-osoite kerrotaan tai ilmoitetaan sen kirjaston nimi, jolla on verkkoaineiston käyttöoikeus.

SUHDE MUIHIN KOKOELMIIN

Alakokoelma (Sub-collection)

Kuvailtavaan kokoelmaan kuuluva osakokoelma.

Kerrotaan lähinnä seuraava alempi kuvailtu taso. Osakokoelman nimi ja kokoelmatunnus mainitaan. ESIM. *Ranckens samling (FI-Vaz_11)*

Yläkokoelma (Super-collection)

Kuvailtava kokoelma on osa jotain toista kokoelmaa.

Kerrotaan lähinnä seuraava ylempi kuvailtu taso. Emokokoelman / laajemman kokoelman nimi ja kokoelmatunnus mainitaan. ESIM. *Vaasan tiedekirjaston kokoelmat*

Luettelo / Muu kuvailu (Catalogue or description)

Kokoelmaluettelon nimi tai kokoelman muun kuvailun www-osoite.

Käytetään fraaseja (suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi): *Oma korttiluettelo /*

Luettelo: XXXX / Sisältyy luetteloon XXXX / Oma luettelo osoitteessa:

ESIM. *Korttiluettelo pääosasta kokoelmaa; luettelointi aloitettu Tria- ja Alma-tietokantoihin.*

Liittyy kokoelmaan: (Associated collection)

Kuvailtavaan kokoelmaan liittyvä toinen kuvailtu kokoelma.

Ilmoitetaan muut kuin edellä mainitut kuvailtavaan kokoelmaan liittyvät kuvailut kokoelmat. ESIM. *Tritonian erikoiskokoelmat*

SUHDE MUUHUN AINEISTOON

Julkaisu: (Associated publication)

Kuvailtavan kokoelman käyttöön, tutkimukseen tai analysointiin perustuva julkaisu.

Kokoelmaa kuvaavan julkaisun bibliografiset tiedot ilmoitetaan. Verkkojulkaisun osoite ilmoitetaan.

ESIM. *Öhman, Berit, Vasa svenska lyceumin aarteita,*

<http://www.uvasa.fi/~sukkula/juhlakirja/etusivuberit.html>; julkaistu myös painettuna:

Bibliophilos, 55. vsk (1996), 1, s. 34-41.

Vahvuudet (Completeness)

Kokoelman laadulliset ja määrälliset vahvuudet eri tieteenaloilla tai oppiainekohtaisesti tai kokoelman erityisvahvuudet.

Kokoelman vahvuudet ilmoitetaan vapaamuotoisesti. Ilmoitetaan kokoelman tieteenala, oppiaineet, kieli, julkaisutyyppi tms. vahvuudet sekä dokumenttien määrä. Määrät kuten laajuus-kentässä. ESIM. *journalismia 200 hm, taloussosiologiaa 1970-luvulta, darwinismi kautta aikojen, 1970-luvun sosiologiaa 40 hm*

Vahvuustaso (Conspectus Level)

Kokoelman vahvuustaso numeerisesti.

Kokoelman vahvuustasot ilmoitetaan numeerisin tasokoodein.

Tasokoodit (pudotusvalikossa):

0 = ei kuulu kirjaston alaan

2 = perustaso

3 = korkeakouluopintojen taso ~ perusopinnoista varten tarvittava kirjallisuus

4 = tutkimustaso ~ jatko-opintoja varten tarvittava kirjallisuus

5 = laaja taso ~ valtakunnallisesti laaja ”täydellinen” tutkimuskirjallisuuden kokoelma

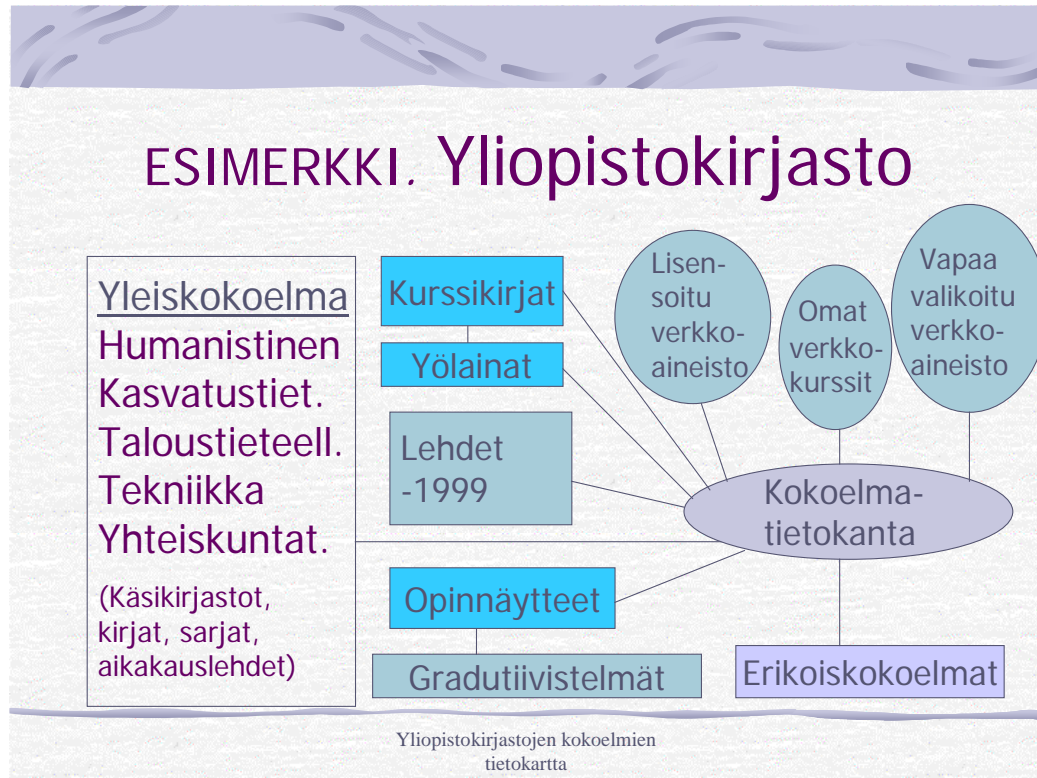
4. Kokoelmien kartoituksen ja kuvailun ohjeet

Pilottitutkimuksista saadun kokemuksen perusteella on avattu kokoelman käsitettä ja laadittu määrällisiä kartoituksia varten ohje *Kirjaston kokoelmien kvantitatiivinen kartoitus ja kuvailu tietokarttaan*²².

MITEN KOKOELMAT MUODOSTUVAT	
Dokumenttien iän mukaan <ul style="list-style-type: none">• lehdet vuoteen xxxx / vuodesta xxxx• RV-kokoelma = Ruotsinvallan aikainen aineisto	Lakien, sopimusten ym. perusteella <ul style="list-style-type: none">• vapaakappalekokoelmat / EU-kokoelmat
Syntyhistorian mukaan <ul style="list-style-type: none">• erikoiskokoelmat, lahjoituskokoelmat• projektien tms. tuottamat verkkosivustot	Tieteenaloittain / Aiheittain <ul style="list-style-type: none">• eri kirjastoissa erilaiset jaottelut
Saatavuuden ja käytön mukaan <ul style="list-style-type: none">• luetteloituneet / luetteloimattomat• käsikirjasto / lainattava kokoelma• avokokoelma / suljetun varaston kokoelma• yölainat / kurssikirjat / projektilainat• vapaa / lisenssipohjainen / kurssikohtainen verkkoaineisto• interaktiivinen / yksisuuntainen	Dokumenttityypin mukaan <ul style="list-style-type: none">• kirjat / kausijulkaisut / kartat / opinnäytteet• kaunokirjallisuus, tietosanakirjat Dokumenttien muodon mukaan <ul style="list-style-type: none">• painettu / digitaalinen• multimedia

²² *Kirjaston kokoelmien kvantitatiivinen kartoitus ja kuvailu tietokarttaan* -ohje hankkeen sivuilla <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/Tietokartta/Kartoitusohjeet21-2-05.pdf>

PIIRRÄ KARTTA KIRJASTON KOKOELMISTA.



KIRJASTON KOKOELMIEN HIERARKIA

- Kirjaston kaikki kokoelmat
 - Yleiskokoelma
 - Tiedekuntataso tms.
 - Oppiainetaso
 - Hyllyluokka

HAE IDEALITASO OMASTA KOKOELMASTA.

PÄÄTETTÄVÄ

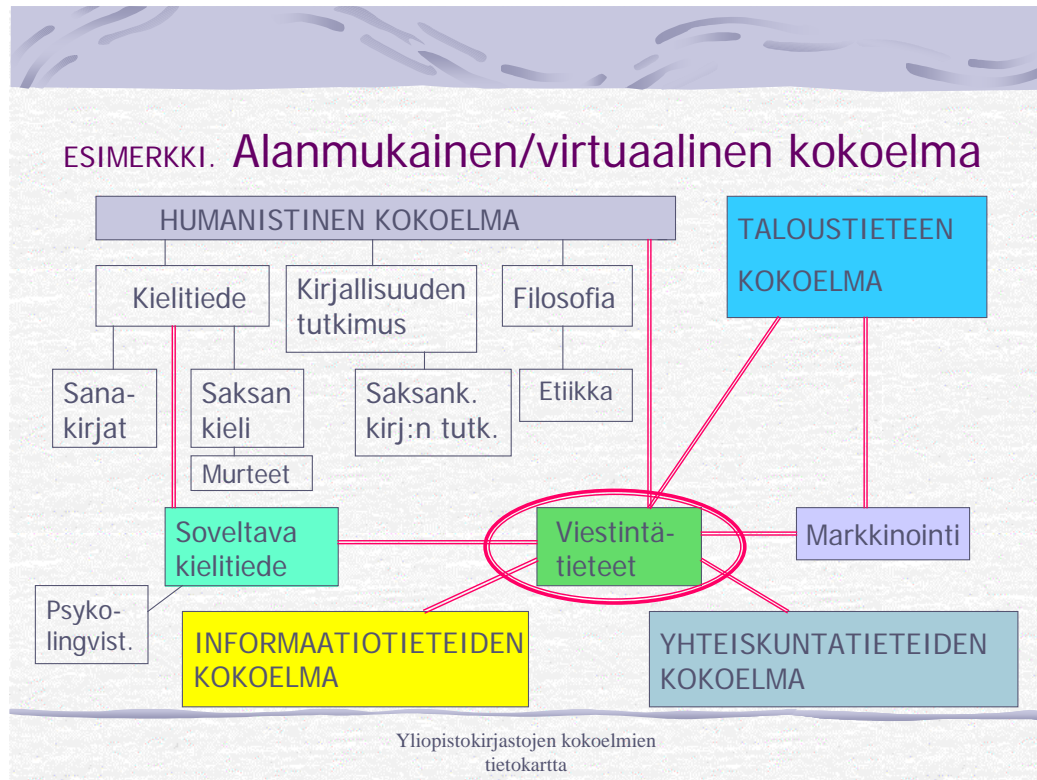
Mitkä kokoelmat kukin kirjasto kuvailee tietokarttaan?

- käytettävissä olevat (myös erikoisluvalla)
- asiakkaille / paikallisesti / valtakunnallisesti TÄRKEÄT

Minkä tason kokoelmat kuvaillaan?

- taso, joka parhaiten palvelee asiakkaita
- voidaan kuvailla useita tasoja ja linkittää ne toisiinsa

TIETOKARTASSA OLLAAN KIINNOSTUNEITA ALANMUKAISISTA KOKOELMISTA.



KIRJASTON ALANMUKAISET KOKOELMAT VOIVAT OLLA MYÖS "VIRTUAALISIA".

Miten alanmukaiset "virtuaaliset" kokoelmat kootaan?

- luokituksin – eri kirjastoissa eri järjestelmät / eri versiot / ei luokitusta
- asiasanoin – miten laajat / suppeat termit
- paikanmerkein – eri kirjastoissa erilaiset
- www-osoitteiden mukaan – miten pysyviä?

Pyrkimys yhteiseen ⇒ tietokartan aihealue ryhmät

Tietokartan kokoelmien ryhmittely

- Kirjastojen yleiskokoelmat tietokartan aihealue ryhminä
 - seuraava taso
 - vrt. oppiaineet
- Erikoiskokoelmat

KVANTITATIIVINEN KARTOITUS

Yleiskokoelma (= muu kuin erikoiskokoelma)

Erikoiskokoelma

Valitaan kartoitettavat ryhmät tietokartan aihealueryhmistä, valitaan kartoitettavat kielet ja kartoitusjärjestys.

- Kartoitetaan kirjaston kokoelmien keskeisiä aloja.

Valitaan kuvailtavat erikoiskokoelmat

Päätetään, kartoitetaanko tietokartan aihealueryhmän osa-alueita.

Suunnitellaan tietokartan aihealueryhmää vastaava aiheenmukainen haku.

- Hakulauseessa hyödynnetään signumeja, luokitusjärjestelmiä, asiasanastoja ja tietoja vuosien mittaan käytännöissä tapahtuneista muutoksista.

Arvioidaan tarve ja mahdollisuudet luetteloimattoman / korttiluetteloidun aineiston kartoitukseen.

Suunnitellaan osa-alueita vastaavat haut.

Suunnitellaan manuaalinen kartoitus.

Toteutetaan haut Access-ohjelmaa käyttäen.

- Systeminvastaava tekee haut saamiensa ohjeiden mukaan, poistaa tuplatietueet tulosjoukosta ja vie hakutulokset lajiteltaviksi Exceeliin.

Toteutetaan manuaalinen kartoitus.

Kootaan tulokset tietokartan aihealueryhmän vuosikategorioiden taulukoksi ja erikseen kielten taulukoksi.

KUVAILU

Selvitetään muut kokoelmasta tarvittavat tiedot (ks. formaatti).

Kuvaillaan kokoelma tietokartan tallennusalueelle.

4.1. Kvantitatiivinen kartoitus

4.1.1. Yleiskokoelmien kvantitatiivinen kartoitus

Kirjastot etenevät tietokarttahankkeessa omassa tahdissaan, omien mahdollisuuksiensa mukaan.

Kirjasto

- päättää itse, onko tarvetta ja mahdollisuutta kartoittaa korteille luetteloitua aineistoa tai kokonaan luetteloimatonta aineistoa
- keskittyy hankinnan painopistealueita vastaaviin tai muulla tapaa kirjastolle relevanttien aihealueryhmien kokoelmien kartoitukseen
- tekee määrällisiä koneellisia kartoituksia aihealueryhmä kerrallaan
- päättää itse, kartoittaako tietyn aihealueryhmän kokoelmia koko yliopistokirjaston tasolla vai tarkemmin

KONEELLINEN KARTOITUS

Kartoitettavat tietokartan aihealueryhmät ja kielet

Kartoitettavat aiheenmukaiset ryhmät suositellaan valittaviksi tietokartan aihealueryhmien perusteella ja tarvittaessa sitä syvemmin, jotta kokoelmien kartoitus tuottaisi yhteisen valtakunnallisen kartan tieteenalojen kokonaisuuksista!

Kirjasto

- valitsee kartoitettavat ryhmät tietokartan aihealueryhmistä
- suunnittelee kartoitusjärjestyksensä
- tiedottaa tieto-kartta –listalla, mistä ryhmistä aloittaa
- valitsee tarkasteltavat kielet
- kartoittaa eri kielten nimekemääriä ja suhteellista osuutta (%) ko. tietokartan aihealueryhmän kokoelmasta
- kartoittaa ko. aihealueryhmän kokoelman ikäjakauman nimekemäärinä ja erikseen prosenttilukuina

Kartoitettavat tietokartan aihealueryhmän osa-alueet

Kirjasto

- päättää, kartoitetaanko aihealueryhmien osa-alueita
- valitsee kartoitettavat osa-alueet
- suunnittelee kartoitusjärjestyksen
- kartoittaa valittujen osa-alueiden nimekemääriä ja suhteellista osuutta (%) ko. aihealueryhmän kokoelmasta
- voi käyttää osa-alueiden kartoituksessa asiasanoja

HAUN SUUNNITTELU

- Kartoitetaan valittujen tietokartan aihealuryhmien nimekemääriä erikseen kielen ja julkaisuvuoden mukaan. Tietojen yhteismitallisuuden säilyttämiseksi kirjastojen kokoelmien ikäjakauma kartoitetaan samaa vuosiryhmittelyä käyttäen.
- Hakulauseessa hyödynnetään signumeja, luokitusjärjestelmiä, asiasanastoja ja tietoja käytännöissä vuosien mittaan tapahtuneista muutoksista.

Vuosikategoriat

-1899 1900-1949 1950-1959 1960-1969 1970-1979
1980-1989 1990-1994 1995-1999 2000-2004 2005-2009 (sovittu 9.12.04)

Eri dokumenttityypit

- Kausijulkaisut ja monografiat erikseen.
- Kurssikirjat mukaan, jos ovat osa alanmukaista kokoelmaa.

Erimuotoinen aineisto

- Erimuotoista aineistoa (kirja-aineiston seassa av-aineistoa, atk-tallenteita jne.) voi sisältyä samaan alanmukaiseen kokoelmaan.
- Erimuotoinen aineisto ilmoitetaan tiivistelmässä, jos sen osuus on merkitsevä.

HAUN TOTEUTUS

Access-ohjelma

- suositellaan määrällisten kartoitusten tekemiseen (ks. liite 2)
- sijaintiin, luokitukseen ja asiasanoihin tai näiden yhdistelmiin perustuvat haut mahdollisia
- pitkäkestoiset haut eivät katkea kuten WebVoyagen puolella
- mahdollista poistaa hakutuloksesta tuplatietueet
- aihealuryhmän ikäjakauma ja kielijakauma saadaan lajittelemalla hakutulokset Excelissä ja tekemällä tarvittavat laskutoimitukset
- systeeminvastaava tekee haut ohjeiden mukaan, poistaa tuplatietueet tulosjoukosta ja vie hakutulokset lajiteltaviksi Excelliin

WebVoyage

- sijaintihaku käyttökelpoinen, jos signumin käyttö haussa kokoelman osalta mahdollista ja sisällöllisesti relevanttia
- sijaintihaku nopea ja hakutulosten käsittely vaivatonta (pienen kokoelmien ja hakutulosten osalta)
- sijaintihaun hakutulos järjestettävissä aikajärjestykseen, jolloin eri vuosikategorioiden nimekkeiden määrät poimittavissa
- sijaintihaussa ei lajittelua tai rajausta kielen mukaan
- joillekin kirjastoille enemmän hyötyä luokitus- ja/tai asiasanahausta
- perushaun komentohaun haittana haun kesto tai katkeaminen, jos mukana esim. katkaistu UDK-luku

CatClient

- Builder-hakuja myös kielen ja julkaisuvuoden mukaan
- luokitus mukaan sanahakuna
- suuret tulosjoukot hidastavat hakua tai katkaisevat sen kokonaan

Hakulauseet

- hakulauseet kannattaa säilyttää seuraavaa kertaa ja tarkastusta varten

Hakutulokset

- ryhmitellään kunkin aihealueeryhmän nimekemäärien taulukoksi ja suhteellisten osuuksien taulukoksi (%) erikseen julkaisuvuoden ja erikseen kielen mukaan
- hakutulokset ja niistä kootut taulukot tulee säilyttää

ESIMERKKI. Aihealueeryhmän ikä- ja kielijakauma

KIELITIEDE	KOKOELMAN IKÄ (nimekkeitä)			
	2000-	1990-luku	1980-luku	YHT.
Soveltava kielitiede	88	214	240	542
Saksan kieli	110	175	120	405
Sanakirjat	20	115	80	215
Pohjoismaiset kielet	140	243		383
YHTEENSÄ	358	747	440	1545

KIELITIEDE	KOKOELMAN KIELI (nimekkeitä)			
	suomi	englanti	ruotsi	saksa
Soveltava kielitiede	60	231	44	6
Saksan kieli	40	30	15	560
Sanakirjat				
Pohjoismaiset kielet				

Yliopistokirjastojen kokoelmien
tietokartta

4.1.2. Erikoiskokoelmat

MÄÄRITELMÄ

Erikoiskokoelmilla tarkoitetaan kokoelmia, jotka koostuvat toisilleen temaattisesti sukua olevasta aineistosta ja jotka säilytetään erillisinä yksikköinä kirjaston kokoelmissa. Erikoiskokoelmat muodostetaan tavallisesti jonkin aiheen tai henkilön ympärille tai kokoelman kokoajan (muodostajan) mielenkiinnon perusteella tai jonkin yhteisön toiminnan mukaan. Erikoiskokoelmat eroavat yleiskokoelmista kokoelman alkuperän, bibliografisen merkityksellisyyden tai lahjoittajan toiveiden perusteella. Erikoiskokoelmat jakavat sen yhteisen piirteen, että ne saattavat yhteen yksittäiset julkaisut, joiden tutkimuksellinen arvo kasvaa, kun ne yhdistetään muiden kokoelmissa olevien aineistojen kanssa.

[Wilen, Raine (2004), vapaa suomennos Kongressin kirjaston erikoiskokoelman määritelmästä (Special collections in the LC)]

Erikoiskokoelmien valinta

Erikoiskokoelman tunnusmerkkinä voidaan pitää kokoelman dokumenttien yhteistä aihetta, tekijää, kerääjää, kokoajaa jne. Erikoiskokoelma voi olla muodostettu aineiston iän, alkuperän, ilmiänsun tai muun erityispiirteen mukaan. Erikoiskokoelmaksi katsotaan mm. EU-kokoelma, joka on saatu / hankittu Eurotietokeskuksena / Euroopan unionin tallekirjastona.

Erikoiskokoelman yhtenä kriteerinä on pidetty kokoelman dokumenttien säilyttämistä erillisenä kokoelmana ts. dokumentteja ei ole hajautettu yleiskokoelmaan. Erikoiskokoelmien rajapintaa ovat virtuaaliset erikoiskokoelmat virtuaalisten tieteenaloittaisten kokoelmien tapaan. Erikoiskokoelman kriteerinä fyysisesti hajasijoitetun kokoelman tapauksessa voisi olla se, että kokoelman dokumentit ovat haettavissa tietokannasta jonkin yhteisen tiedon avulla. Julkaisut on siis mahdollista tavoittaa tiedonhaussa yhtenä viitejoukkona ts. kokoelmana.

Joissain kirjastoissa on nimettyjä kokoelmia, jotka ovat enemmän yleiskokoelman kuin erikoiskokoelman luonteisia. Näissä rajatapauksissa kirjasto itse ratkaisee, onko kyseessä erikoiskokoelma vai yleiskokoelmaksi tulkittava kokoelma. Vapaakappalekokoelmat olisi suotavaa luokitella joka kirjastossa samaan kategoriaan, joko yleiskokoelman osaksi tai erikoiskokoelmaksi.

Kirjastojen erikoiskokoelmat on useimmiten dokumentoitu tarkasti kirjastojen kotisivuilla, joissa on kerrottu kokoelman ajallinen kattavuus, sisältö, kokoelman kieli/kielet ja kokoelman historia. Verkosta löytyy monessa tapauksessa myös luettelo erikoiskokoelman yksittäisistä dokumenteista.

Kirjasto voi halutessaan aloittaa kokoelmiensa kuvailun erikoiskokoelmista. Erikoiskokoelmien valinnan kriteereinä ovat aineiston saatavuus, käytettävyys ja verkkoaineiston osalta tiedon pysyvyys. Kirjasto itse arvioi kuvailtavan erikoiskokoelman spesialiteetin ja laadukkuuden tietokartan kannalta.

4.2. Kokoelmien kuvailu

Selvitetään muut kokoelmasta tarvittavat kuvailutiedot (ks. formaatti). Kokoelmien kuvailujen säilytys- ja käyttöpaikaksi hyödynnetään *Doria*-dokumenttiarkistoa. Luonnos kokoelmien kuvailujen tallennusalustasta²³ on testausta varten hankkeen verkkosivuilla. Tallennusalustan lopullinen muoto kehitettäneen *ENCompassin* välineitä hyödyntäen.

Kuvaillaan kokoelma tietokartan tallennusalustalle. Pakollisia eli minimitietoja ovat kokoelmatunnus, kokoelman nimi ja tiivistelmä. Myös aihealueyhmä(t) on hyvä ilmoittaa.

5. Kokoelmien arviointi

Määrälliset kokoelmien kartoitukset antavat tietoa kokoelmien laajuudesta sekä ikä- ja kielijakaumasta aihealueyryhmittäin. Näiden lisäksi tarvitaan kokoelmien laadullista arviointia, joka edellyttää kirjastojen kokoelma-asiantuntijoiden panosta. Laadullisessa arvioinnissa on kyse myös aiemmin mainitusta tietämyksen siirrosta, hiljaisen tiedon tekemisestä näkyväksi.

Kokoelmia saatetaan arvioida jotain valmista työkalua käyttäen. *Conspectus*-menetelmällä²⁴ on mahdollista tuottaa laadullista arviointia. Conspectuksen viisi eri tasoa kuvaavat kokoelmien tasoa alkaen tasosta 0, jolloin aihealue ei kuulu kokoelman alaan.

²³ <http://altwww.lib.helsinki.fi/~doria/cdc.pl>

²⁴ Wilen, Raine (2004) *Conspectus*: katse kokoelmien ytimeen, *Signum*, 2, s. 11-17.

6. Käyttöliittymä

Tietokartan käyttöliittymä tehdään Doriaan. Käyttöliittymän kielinä ovat suomen lisäksi ruotsi ja englanti. Tietokartan käyttöliittymän ja Nelli-portaalin kytkeytymistä toisiinsa selvitetään myöhemmin. Tarkoitus on, että kirjastojen kokoelmia voi lähestyä sekä aihealueyrittäisen selauksen että sanahaun kautta. Selauksessa valitaan jokin aihealueyryhmä ja ruudulle saadaan luettelo kaikista ko. aihepiirin kokoelmista. Tietyn aihepiirin kokoelmia voi hakea myös sanahaun avulla. Sanahaussa voi hyödyntää kokoelmien kuvailuun käytettyjä asiasanoja ja luokituksia.

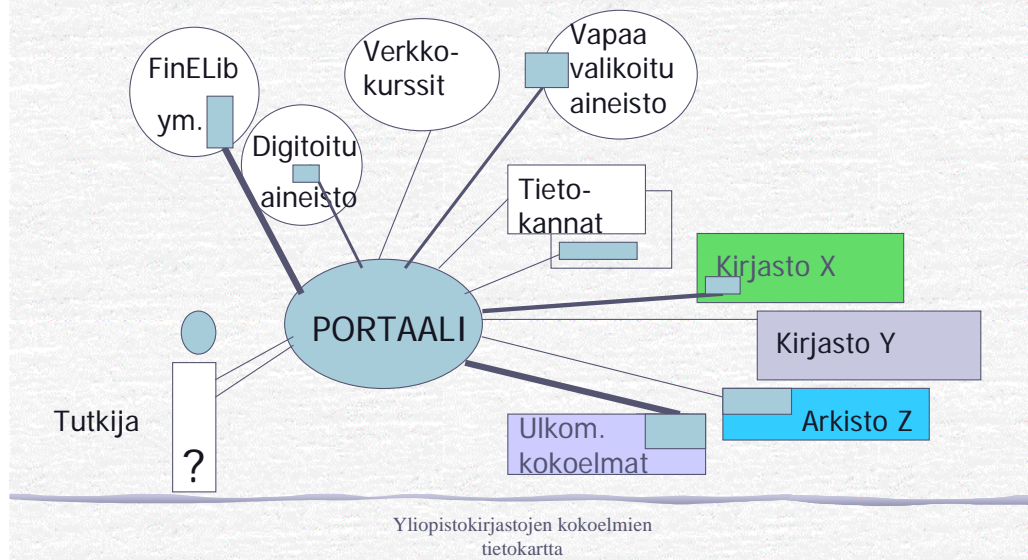
Tietokarttatyyppisiä kokoelmapalveluja on muuallakin. Palveluissa *Australian Libraries Gateway*²⁵ ja *SCONE, Scottish Collections Network*²⁶ kirjastojen kokoelmia voi etsiä aihealueen, maantieteellisen sijainnin tai nimen mukaan ja myös sanahakuna.

TIETOKARTTA ON ALANMUKAISTEN VIRTUAALISTEN KOKOELMIEN KARTTA.

”VIRTUAALISET KOKOELMAT”

- Kokoelmatietokannat ja –luettelot
 - Tiedonhakujen tulokset
 - Tiettyyn tarkoitukseen eri lähteistä koottu materiaali ⇒ Tieteen linkkitalo
 - Eri kirjastoista ja tietoverkoista kootut **tietyn alan / aiheen kokoelmat**
- **TIETOKARTTA**

ESIMERKKI. Tiedonhaun tulos – asiakkaan kokoelma



²⁵ <http://www.nla.gov.au/apps/libraries?action=LibSearch&subj=1>

²⁶ <http://scone.strath.ac.uk/service/index.cfm>

7. Kokoelmapoliittiset tavoitteet

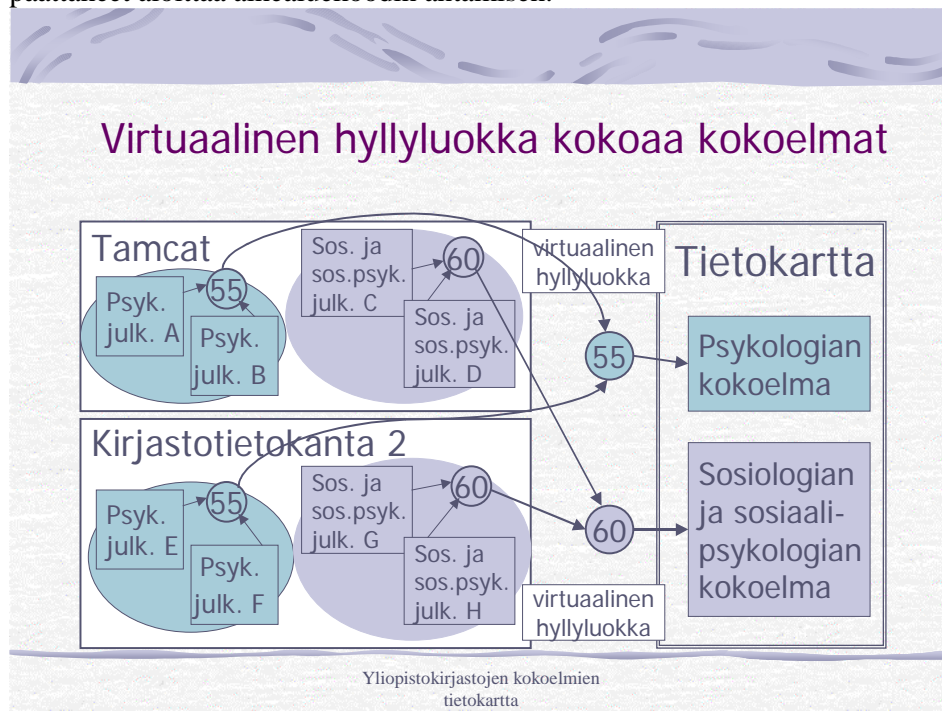
Hankkeen tavoitteena on antaa kokonaiskuva yliopistokirjastojen aineistotarjonnasta aihealueittain ja lisätä yhteistyötä kokoelmien kehittämisessä ja sijoittelussa. Tulevaisuudessa yksittäinen kirjasto voisi nykyistä selkeämmin profiloida hankintojaan, kun kirjastot yhdessä huolehtisivat siitä, ettei valtakunnallisiin kokoelmiin muodostuisi katvealueita.

Kartoitusten jälkeen tiedetään yliopistokirjastojen aineistotarjonnan ajalliset ja määrälliset painopisteet koko valtakunnan tasolla. Tiedetään myös parhaiten aihealueittaisten tietoaineistojen sijaintikirjastot.

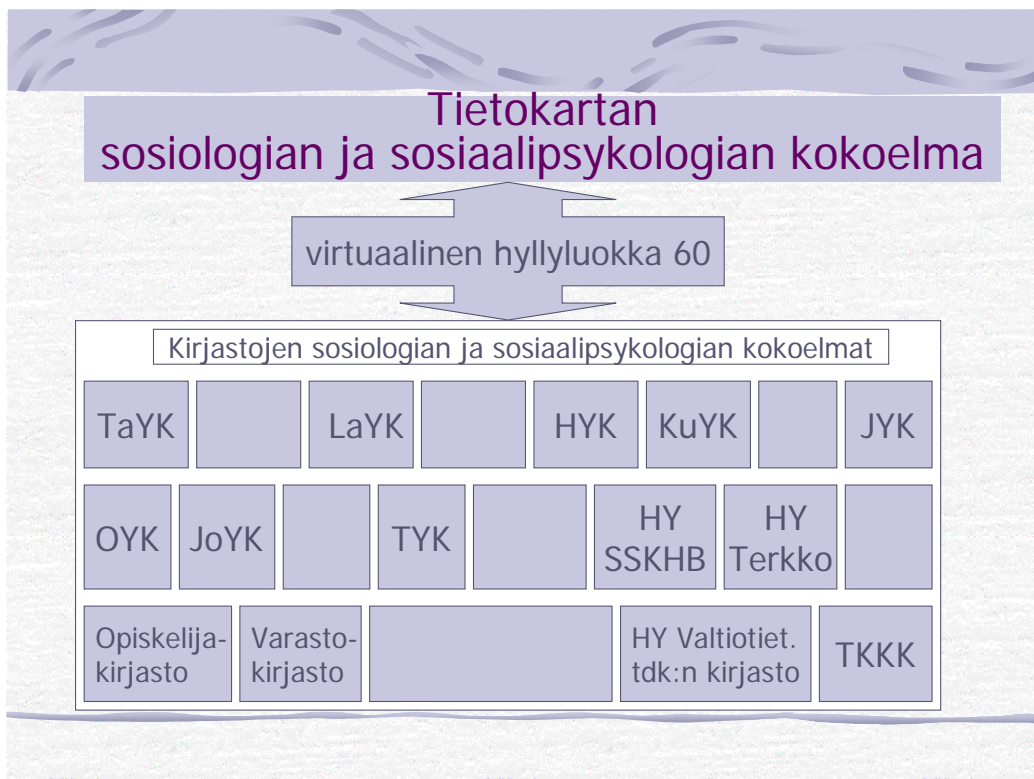
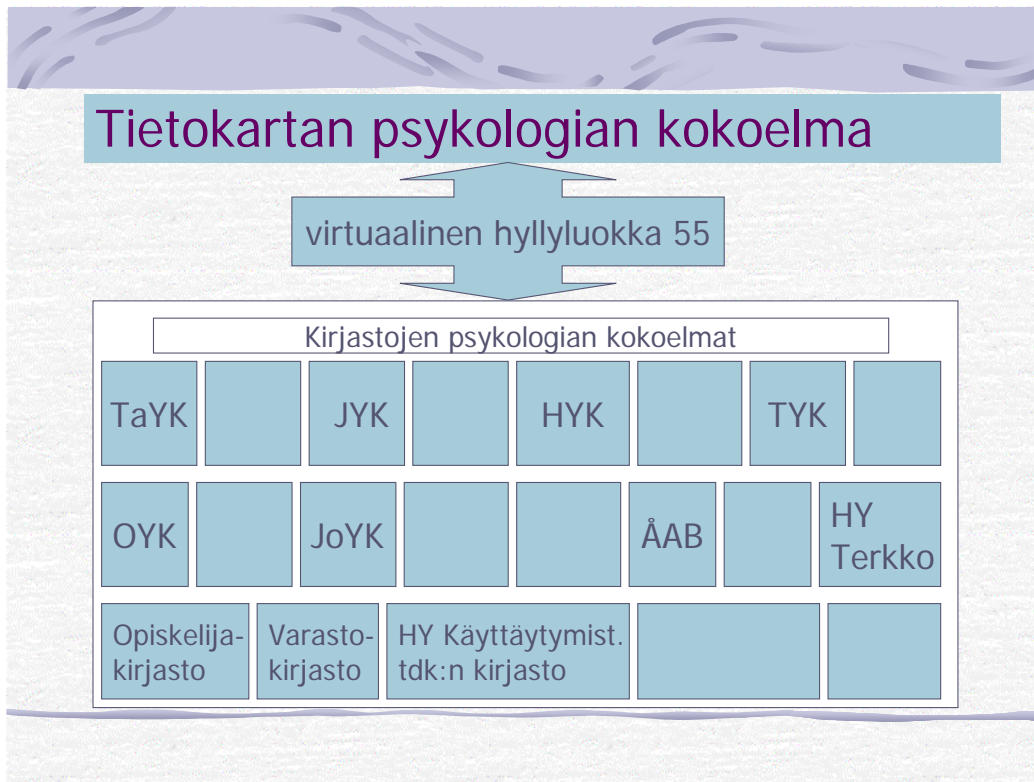
7.1. Tietokartan aihealueryhmän numerokoodi

Yliopistokirjastojen kokoelmatietokantoihin on luetteloitu pääosa kirjastojen kokoelmissa olevista julkaisuista. Tietokannoista ei voi suoraan saada selville kokoelmien aihealueittaisia kattavuustietoja. Yhteismitallisten tietojen saaminen nykyisistä tieteellisistä kokoelmista aihealueittain teettää työtä, sillä kirjastoissa on ollut käytössä erilaiset sisällönkuvailumenetelmät ja -käytännöt, myös samassa kirjastossa eri ajanjaksoina. Täysin yhteismitallisten kattavuustietojen saamisen esteeksi muodostuu sekä liian suuri työmäärä että hakutapoihin liittyvät epävarmuustekijät. Yksittäisen aihealueryhmän nimekkeiden kartoitukseen tarvitaan erilaisia hakusanoja, luokanumeroita ja hakutapoja, myös samassa kirjastossa. Kirjasto joutuu ratkaisemaan, kuinka laaja tiedonhaku on realistista tehdä ko. ryhmän nimekkeiden kattavuuden selvittämiseksi.

Kirjastojen kokoelmien vertailutietoja tulisi jatkossa saada selville nykyistä helpommin. Tämä on mahdollista, jos julkaisut ”koodataan” jo kokoelmatietokantaan kuvailtaessa. ”Koodaaminen” tarkoittaa sitä, että jokaiselle julkaisulle annetaan sisältöä kuvaava **tietokartan aihealueryhmää vastaava numerokoodi** eli **aihealuekoodi**, kun julkaisu kuvaillaan kirjastotietokantaan. Käytännössä aihealuekoodi tallennetaan *Marc21-Fin* formaatin kenttään 090, jota *Voyager-luettelointityöryhmä* suosittelee käytettävän tähän tarkoitukseen. Yliopistokirjastoista *Vaasan tiedekirjasto Tritonia* ja *Tampereen yliopiston kirjasto* ovat jo päättäneet aloittaa aihealuekoodin antamisen.



Aihealuekoodeja hakuelementteinä käyttäen saadaan yhteismitallisia ja lajittelukelpoisia tietoja kirjastojen kokoelmatietokannoista. Aihealuekoodit edustavat kirjastojen yhteisen, valtakunnallisen kokoelman **virtuaalisia hyllyluokkia**.



7.2. Hankintayhteistyö

Kirjastojen yleiskokoelmien koottujen aihealueryhmittäisten kattavuustietojen lisäksi on puuttunut koottua tietoa kirjastojen hankintaprofiileista. Tietokartan aihealueryhmät voivat olla perusta tulevien kokoelmien muodostamiseen. Jos julkaisuille annetaan aihealueryhmää vastaava aihealuekoodi jo kokoelmatietokantaan kuvailtaessa, valtakunnallista tieteellisten kirjastojen aihealueryhmittäistä kokoelmaa rakennetaan perustasta lähtien.

Edistysaskel eteenpäin otettaisiin, jos jo aineiston valintavaiheessa ryhmiteltäisiin suunnitellut hankinnat tietokartan aihealueryhmiä käyttäen. Näiden ryhmien tarkkuus ei kaikilta osin riitä kirjastojen tarkoituksiin, mutta hankintaprofiilien ylätasoa ryhmät voisivat edustaa. Kirjastot voisivat seurata omaa aihealueryhmittäistä kartuntaa - ylätasolla - aihealuekoodien avulla. Myös eri kirjastojen aihealueryhmittäistä kartuntaa voitaisiin vertailla ylätasolla aihealuekoodien avulla.

Tietokartta vastaa kysymyksiin

ESIMERKKEJÄ

- ☞ Missä kirjastoissa on *viestinnän* tutkimusta?
- ☞ Mille viestinnän alueille kokoelma painottuu?
- ☞ Miten kattava kokoelma on?
- ☞ Sisältääkö kokoelma seuraavia aiheita:
joukkoviestintä, organisaatioviestintä, puheviestintä...

Vastaaminen edellyttää, että kokoelmat on sisällönkuvailtu (kuvailutiedoissa aihealueryhmä, asiasanoja, luokituksia)

ESIM. Viestintä. Informaatiotutkimus (ryhmä 80)

Yliopistokirjastojen kokoelmien
tietokartta

Liitteet

Liite 1. Pilottitutkimusten ohjeet

Liite 2. Access-kartoitusohjeet

Verkkolähteet²⁷

- ¹ http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/Verkoston_strategia.htm
- ² http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/tietokartta_hankesuunnittelu.htm
- ³ <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/Tietokartta/TietokartanHankesuunnitelma2005-02-03.pdf>
- ⁵ <http://vesa.lib.helsinki.fi/ysa/index.html>
- ⁶ <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/Tietokartta/TietokartanAihealueet22-2-05.pdf>
- ⁷ <http://altwww.lib.helsinki.fi/~doria/cdc.pl>
- ⁸ <http://vesa.lib.helsinki.fi/allars/index.html>
- ⁹ <http://vesa.lib.helsinki.fi/musa/index.html>
- ¹⁰ <http://www.nlm.nih.gov/mesh/MBrowser.html>
- ¹¹ http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/fennica_udkkaavio.htm
- ¹² <http://www.adm.hb.se/personal/mb/udk/>
- ¹³ <http://lcweb.loc.gov/catdir/cpsol/lcco/lcco.html>
- (epävirallinen) <http://geography.about.com/library/congress/blc.htm?once=true&>
- ¹⁴ <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/Tietokartta/Formaatti22-2-05.pdf>
- ¹⁵ <http://www.ukoln.ac.uk/metadata/dcml/collection-application-profile/>
<http://www.ukoln.ac.uk/metadata/dcml/collection-ap-summary/2004-08-20/>
<http://www.ukoln.ac.uk/metadata/dcml/collection-completeness/>
<http://www.ukoln.ac.uk/metadata/dcml/collection-ConspectusLevel/2004-07-22/>
- ¹⁶ http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/linna/LINDA_kstotunn.htm
- ¹⁷ http://www.lib.helsinki.fi/dublin_core/sfs-aihe.htm
- ¹⁸ http://www.lib.helsinki.fi/cgi-bin/linked_files/classhelp.html
- ¹⁹ <http://www.fsd.uta.fi/tesaurus/tesaurukset.html>
- ²⁰ <http://www.udcc.org/outline/outline.htm>
- ²¹ <http://www.acm.org/class/1998/>
- ²² <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/Tietokartta/Kartoitusohjeet21-2-05.pdf>
- ²³ <http://altwww.lib.helsinki.fi/~doria/cdc.pl>
- ²⁵ <http://www.nla.gov.au/apps/libraries?action=LibSearch&subj=1>
- ²⁶ <http://scone.strath.ac.uk/service/index.cfm>

Kirjallisuutta

- Hakala, Juha (2004) Resurssien kuvailu kirjastojen tulevissa järjestelmissä, Signum 2, s. 18-26.
- Hakala, Juha (2004) Triangelin osat yhteen - resurssien kuvailu kirjastojen tulevissa järjestelmissä, Signum 5, s. 12-18.
- Hyödynmaa, Merja (2004) Yliopistokirjastojen kokoelmien tietokartta: tilannekatsaus 15.4.04. (Opetusministeriöön lähetetty julkaisematon raportti).
- Hyödynmaa, Merja (2004) Collection Map of Finnish academic libraries, Helsinki University Library Bulletin 2004, s. 5-6.
- Hyödynmaa, Merja (2004) Tietokartta opastaa kokoelmiin, Kansalliskirjasto 5-6/2004, s. 24-27.
- Karhula, Päivikki (2004) Kokoelmien hiljainen tieto haltuun, Signum, 2, s. 3.
- Palonen, Vuokko (2003) Kokoelmien kuvailu yliopistokirjastojen tietokarttahankkeessa, 4.11.2003, 37 s.
<http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/kokoelmien%20kuvailuRaportti2003.pdf>
- Palonen, Vuokko (2004) Tietokartta avaa kokoelmien sisällöt, Signum, 2, s. 4-10.
- Wilén, Raine (2004) Conspectus: katse kokoelmien ytimeen, Signum, 2, s. 11-17.

²⁷ Osoitteet tarkistettu 14.4.05.